

La dulingva modelo de F. H. L. Donckermann el 1826

Svorad Zavarský

Instituto pri historio
Slovaka Akademio de Sciencoj
Bratislava, Slovakio

Naïva, tamen amuza kaj ne tute senutila moto:

Sed kiaj do estas preskaŭ ĉiuj nunaj lingvoj? Ĉu ili ne estas la latinidiomo mem, kiu subite haltis, je la V-a jarcento, kaj kiu daŭrigis sian paralelan evolucion en la ses aŭ eĉ la sep lingvojn de ĝi naskitaj? Se la Roma Imperio ne estus elfalinta, ĝia lingvo estus sekvinta sian normalan evolucion . . . Ni supozu momente ke la Barbara ekokupado ne fariĝis, ke Romo konservis sian potencon, kio tiam estus okazinta? La Romanoj estus devigitaj krei novajn vortojn . . . Plie ilian lingvon estus riĉigintaj multaj fremdaj elementoj, slavaj, germanaj kaj skandinavaj. Fine, obeinte la ĝeneralan leĝon, kiu ĉefas la evolucion de lingvoj, iom post iom la latinidiomo estus simpliginta sian gramatikon . . . Sed kion do faris Esperanto? . . . Do, vi tion bonvolu aŭ ne . . . Esperanto estas kaj povas esti nur novlatina lingvo . . . Esperanto prezentas sufiĉe ĝuste la formon kiun hodiaŭ vestus la Virgilia lingvo, se Romo estus daŭriginta ĝis niaj jaroj sian ĉefan agadon: la sintezo [sic!] de idiomoj parolataj en la vasta Imperio . . . Sed viro aperas, li revas revivigi, ne la Roman Imperion . . . sed tiun lingvon universalan kaj internacian, tiun ilon potencon de paco kaj de konsento, kiun oni kredis mortinta, sed kiu nur dormadis. Li ĝin prezentas al la mondo, ne similan al la lingvo kiu ekzistis antaŭ dekkvar jarcentoj, sed al la lingvo, kiu ekzistus hodiaŭ se la antikva rompego ne estus okazinta.

Henri Vallienne, 1906

Abstract

The bilingual model of F.H. Donckermann from 1826

This article highlights the relationship between Neo-Latin Philology and Esperantology. Both these disciplines focus on a language that is non-native, international, and used in many different contexts. The benefit of Neo-Latin Philology for Esperantology can be expressed through the saying *historia magistra vitae* (history is life's teacher), while, vice versa, Esperantology can fulfill its role in relation to Neo-Latin Philology in that it functions according to a modified version of this saying—namely, *vita interpres historiae* (life is history's interpreter). More specifically, this article deals with the tract entitled *Commentatio de hodierno linguae Latinae usu in litteris doctrinisque tradendis* (A Commentary on the Use of the Latin Language in Scholarship and Education) which was written by F. H.L. Donckermann in 1826. In it, the author considers

the advantages and disadvantages of the use of vernacular languages in education and science, and he comes to the conclusion that a common international language, which for him is Latin, is necessary. Finally, he proposes a bilingual, Latin-vernacular model, while at the same time discussing the means through which this model could be continually maintained. The ideas and proposals of Donckermann correspond admirably to later development within the Esperanto community.

1. Enkonduko

La multjarcenta uzo de la latina kiel maldenaska lingvo, do la tereno esplorata precipe de mezepoklatina kaj novepoklatina filologioj, sendube havigas riĉegan kaj ampleksekan studobjekton al interlingvistiko. La aŭtoro de ĉi tiu eta laboraĵo estas konvinkita, ke pristudo de interlingvaj aspektoj de la latina lingvo en mezepoko kaj novepoko povas grave kontribui al interlingvistikaj studoj, kaj tute aparte al la kampo de esperantologio. Ja Esperanto kaj la latino de la postromia tempo estas konsidereblaj kiel fenomenoj analogaj – ambaŭ estas maldenaskaj, vaste internaciaj kaj uzataj en plej diversaj sferoj. Tamen, tre skemece parolante, dividas ilin la akso de la deknaŭa jarcento. Por koncize indiki, kion tio signifas, ni pruntu la saĝan diraĵon de Cicerono: *historia magistræ vitæ*. Kaj estu permesita al ni ĉi tie aldoni: *vita interpretis historiae*. Ĉi tiuj du bone esprimas la reciprokan utilon, kiun novepoklatina filologio kaj esperantologio povas havigi unu al la alia.

Tute aparte indaj je la atento de interlingvistoj estas tiuj kazoj, kiam oni en la pasinteco *eksplicite* konceptis la latinan kiel interlingvon. Tio, kompreneble, okazis tiam, kiam la latina devis difini aŭ defendi sian pozicion rilate al etnaj, naciaj lingvoj kaj kiam oni komencis sperti la malfavorajn sekvojn de ĝia malgraviĝo. Estas do la periodo proksimume de 1750 ĝis 1850 tiu, en kiu pensado pri la senco de la latina lingvo estas plej bone explorebla. Tiutempaj opinioj kovras tutan gamon, de la aserto pri la latina kiel la netuŝebla pinto de ĉiu homa kulturo ĝis plenplena malestimo je ĝi. Aparte interesaj estas multnombraj defendoj de la latina, kiuj estiĝis rilate al la altrudo de la germana kaj poste de la hungara en la plurgenta Hungara Reĝlando, ĉar ili, nature, emfazas la problemon de intergenta egaleco, kaj sekve la problemon de lingva demokratio. Komence de la deknaŭa jarcento aperis eĉ bizara, tamen ne senprecedenca, propono establi latinlingvan civiton. Vagante en ĉi tiu bunta implikaĵo de diversaj sintenoj, la aŭtoro de ĉi tiu teksto renkontis tre interesan traktaĵon de Frederik Hendrik Lodewijk Donckermann titolitan *Commentatio de hodierno linguae Latinae usu in litteris doctrinisque tradendis*. La verketo aperis en 1826 en Lieĝo. Ĝi elstaras inter pluraj similaj laboraĵoj pro tio, ke la maniero, en kiu la verkinto pripensas la aferon de komuna lingvo, sugestas mirindajn paralelojn kun Esperanto.

2. La *Commentatio* de Donckermann

La traktaĵo de Donckermann povas esti dividita en kelkajn partojn. Unue la aŭtoro konstatas la neceson de iu komuna lingvo inter erudiciuloj. (Ne devas ĝeni nin la limigo je erudiciuloj, ĝi ja nur spegulas la tiutempan socian ordon kaj, se ni volas fari paralelon kun la hodiaŭo, ni povas anstataŭigi erudiciulojn per homoj dezirantaj internacie interkomunikiĝi.) Poste venas la demando, kia kaj kiu do tiu komuna lingvo devas esti. Trie la verkinto pesas la utilojn kaj malutilojn devenantajn de la uzo de etnaj lingvoj ene de tiuj sferoj, en kiuj antaŭe funkciis la

latina. Poste li starigas dulingvan modelon, difinante la respektivajn uzadlimojn por la etnaj lingvoj kaj la latina. En la fino li faras tre interesajn proponojn pri kiel la komuna interlingvo povus daŭre funkcii. Kosciante, ke adekvata pridiskuto de la traktajo de Donckermann postulus kaj meritus ampleksan studaĵon histori-filologian, ni nun almenaŭ iomete ellaboru la supran skizon, laŭorde ilustrante ĝin per la vortoj de la aŭtoro mem (enkrampaj numeroj post citaĵoj indikas paĝojn de *Commentatio*). La intermetitaj rimarkoj estu nur instigiloj al plua pripenso de la temo, ja traktajoj kiel tiu de Donckermann estas multaj kaj ia almenaŭ iom kompleta bildo povos formiĝi, nur kiam ili estos konsideritaj kune.

2.1. Komuna lingvo estas nepre necesa

„Simileco de lingvoj kutimas pli intime kunigi homojn, eĉ reciproke nekonatajn. Male, lingva malsimileco ofte disigas diversgentanojn kaj eĉ kvazaŭ ekscitas suspektemon kaj malafablecon inter ili. Tial – se ne pro iu alia kaŭzo, certe pro tiu ĉi – estus dezirinde, ke en la universala komunumo de erudiciuloj bone funkciui iu ununura lingvo, per kiu ĉiu povus komuniki al ĉiuj, kion li pense aŭ sperte eltrovis kiel veraĵon en iu ajn kampo de la scienco.“¹ (1)

La etoso de la supra konstato ne malmulte similas tiun de la fruesperanta komunumo, ja ĝi eĉ memorigas nin pri la vortoj de Zamenhof mem, ni pensu nur pri lia fama letero al Borovko aŭ pri liaj kongresaj paroladoj. Tamen, Donckermann, male al Zamenhof, ne faris el ĉi tiu sento la centran ideon de sia pensado pri interlingvo. Lia zorgo koncentriĝis je la bezono de internacia kaj, kiel ni poste vidos, daŭripova (transtempa) komunikado inter erudiciuloj. Tiu ĉi observo vidigas al ni, kiel samtempe similaj kaj malsimilaj estas la motivoj kaj celoj de ambaŭ interlingvoj.

2.2. Se komuna lingvo nepre necesas, kia ĝi estu?

„Se oni povus elpensi novan lingvon, mi certe volus, ke ĝi estu tia, ke oni povas ĝin facile prononci kaj lerni, kies fleksio kaj vortfarado estus kiel eble plej simpla, kiu havus plej konvenan signon por iu ajn nocio kaj bonege taŭgus por signi novajn aferojn per novaj nomoj kaj, fine, mi volus, ke ĝi estu tia, ke per ĝi ĉiu povus esprimi sian opinion kaj malkomplike kaj klare kaj belsone kaj, se necese, kun adekvata digno. Sed ni lasu ĉi tiun maldormulan sonĝon, pri kiu mi dubas, ĉu ĝi povas iam veriĝi kaj efektiviĝi.“² (2)

Se ni elprenas la „plej konvenan signon por iu ajn nocio“, kiu cetere fariĝis dubinda post la konstato pri la arbitreco de la lingva signo, ne vidiĝas, kial ni ne povus diri, ke la sonĝo efektive veriĝis en Esperanto. Kompreneble, ne en la senco, ke ĝi estas komuna lingvo de erudiciuloj (pri kio ja parolas Donckermann), sed en la senco de nova funkcia interlingvo plenumanta la deziratajn kriteriojn.

¹ Quum sermonis similitudo homines, quamvis incognitos, arctius conjungere, ejus autem dissimilitudo diversarum gentium cives disjungere, imo suspicionem quandam atque malevolentiam inter illos excitare soleat, vel eo nomine optandum foret, ut in universa eruditorum civitate unus tantum vigeret sermo, quo quod quisque vel meditatione vel experientia in qualibet doctrinarum parte verum esse reperisset, illud inter omnes communicaretur.

² Equidem si novam linguam fingi liceret, vellem eam esse talem, quae facile pronuntiari at addisci posset; cujus proinde vocum inflexio et constructio esset quam simplicissima, quae et cuivis notioni aptissimum contineret signum et ad novas res novis nominibus significandas maxime foret idonea; talem denique, qua suam quisque sententiam plane ac perspicue, suaviter, et si opus foret, graviter expromere posset. Sed mittamus hoc vigilantium somnium, quod dubito, an unquam verum evadere atque effici possit.

2.3. Se ideala lingvo ne havigeblas, kiu do estu la komuna?

„Nun tamen stariĝas alia demando: kiu lingvo pli konvenas al la bezonoj de erudiciuloj, ĉu tiu, kiu estas ĉiutage uzata, aŭ tiu, kiun oni ĉerpas el la monumentoj de antikvaj verkistoj? La unuan oni pli facile ekposedas, tamen, dum jaroj progresas, ĝi multflanke ŝanĝiĝas. Male la dua, kondukita al firma stabileco kaj konservita en volumoj de la plej bonaj aŭtoroj, eĉ se foje mizere kripligata de malspertuloj, ĉiam estas riparebla laŭ la antikva pureco. Tia oni prave konsideras la latinan . . .“³ (3)

Poste la aŭtoro citas la vortojn de J.L. Mosheim, kiu, parolante pri la latina kiel morta lingvo, tre sprite diras, ke la morto de la latina naskas ĝian senmortecon (*ipsa mors immortalitatem parit*). Ni rimarku ĉi tie, ke la „firma stabileco“ de la latina, kiel ĉiu novepoklatina filologo bone scias, estis pli dezirata idealo ol estanta realo. La uzo de la latina ja variis laŭ tempoj kaj lokoj, kaj ĝi ankaŭ estis uzata kiel ĉiutaga lingvo. La vortoj de Donckermann spegulas do lian specifan situacion. Se ni konsideras, ke Mosheim vivis cent jarojn antaŭ Donckermann, ni devas konstati, ke lia diraĵo pri la morta senmorteco de la latina ne povas fakte ligiĝi (nur) al ĝia neuzado en ĉiutaga vivo. Konsiderinte ĉi tiun aferon laŭ diversaj aspektoj, ni proponas ke, enkadre de la tiutempa pensado pri la latina, la nocio de la „morto“ de lingvo povus esti per modernaj nocioj intepretata ankaŭ tiel, ke la lingvo ne havis normodonantan denaskularon. La nocio de la neŝanĝebleco de la latina kaj, inverse, daŭra ŝanĝiĝemo de etnaj lingvoj, kiujn oni evidente rigardis preskaŭ kiel biologiajn organismojn, estis gravega por la interlingva pensado de tiu tempo. Ĝi konstante ripetiĝas ĉe tiutempaj aŭtoroj. Gravas tamen konscii pri tio, ke la „neŝanĝebleco“ vere estis pli postulo ol fakto. Certe utilis pli detale esplori el interlingvistika vidpunkto la nocion de la latina kiel morta lingvo ĉe pluraj aŭtoroj. Kion ili fakte celis, kiam ili skribis pri la morto, neŝanĝebleco, antikveco, monumenteco de la lingvo? Kiel ĝi rilatas al la nuntempa diskuto pri naturaj kaj artefaritaj lingvoj? Kion la tiutempa koncepto pri la antitezo inter lingvo „ĉiutage uzata“ kaj lingvo „firme stabila“ povas kontribui al pensado pri Esperanto kaj ĝia karaktero rilate al etnaj lingvoj?

2.4. Tamen, etnaj lingvoj atingis jam altan ŝtupon de perfekteco kaj multaj kleruloj pensas, ke la latina ne necesas plu

La diskuto de Donckermann pri avantaĝoj kaj malavantaĝoj de la uzo de etnaj lingvoj estas sufiĉe longa, komplika kaj foje tre malproksima de nia temo por esti ĉi tie prezentata. Li objektive preparolas kaj la sukcesojn kaj la mankojn de la etnolingva ordo. Plej interesaj estas liaj rimarkoj pri tio, kion ni hodiaŭ nomas lingvaj rajtoj aŭ lingva demokratio. Li tamen faras tion kaŝite, ne eksplicite, almenaŭ ne tiom, kiom malkaŝe skribis pri ĝi la supre menciitaj defendantoj de la latina en la Hungara Reĝlando. Povus nin surprizi, ke la sekvantaj vortoj estas prenitaj de la parto, en kiu Donckermann pritraktas la bonan, avantaĝan flankon de la etna lingvo:

„Kiu fakte ne vidis, kiom da protekto kaj helpo, kaj en milito kaj en paco, alportis al la francoj la disvatiĝo de ilia lingvo? Miaflanke, mi dirus, ke la oftajn kaj

³ Jam vero alia existit quaestio: utra linguarum, quae usu quotidiano vigeat, an ea, quae ex priscorum scriptorum monumentis hauriatur, communi eruditorum usui sit accommodatior? Illa quidem facilius percipitur, sed progredientibus annis multifariam immutatur; haec contra ad firmam stabilitatem perducta atque in probatissimorum auctorum voluminibus conservata, quamvis ab imperitis non nunquam misere mutiletur, semper ad veterem puritatem restitui potest. Talis merito censetur Latina lingua . . .

preskaŭ nekredablajn militajn sukcesojn ŝuldas la francoj al tiu facileco, kun kiu ili estas ĉie komprenataj, ne malpli ol al sia inteligenteco. Ja ne multe mankis – se la Korsika reganto ne estus subpremita de la unuanima potenco de reĝoj kaj nacioj – ke la subigataj popoloj estu devigitaj uzi la francan lingvon por trakti publikajn aferojn.“⁴ (7)

Ni devas memori, ke ankaŭ la latina lingvo fieris pri sia pasinteco de antikva imperia gloro. Do, la kunigon de lingvo kaj internacia potenco, eĉ milita, oni ne aŭtomate konsideris malbonaĵo, kia ni emas konsideri ĝin hodiaŭ. Tamen, malgraŭ tio, Donckermann finas sian observon per aludo je la danĝeroj de perforta altrudado de genta lingvo al aligentanoj. Por kompletigi la bildon, ni ankoraŭ rigardu unu alian ekzemplon, prenitan de la kontraŭa flanko, do de la parto, en kiu la aŭtoro pritaksas la malavantaĝojn de la etnolingva ordo. Li skribas jene:

„. . . ne malofte okazas, ke verkoj el iu ajn scienca fako publikigitaj ekz. en la flandra lingvo, kvankam ili estas eminentaj, tamen por alilandanoj restas kvazaŭ neverkitaj. Kaj ke erudiciuloj el Germanio kutime malatentas ilin, ŝajnas al mi aparte stranga afero, ĉar sendube la germanoj, se ili volus, povus lerni la flandran same facile, kiel la flandroj lernas la germanan. Ja iliaj lingvoj tiom similas unu la alian, ke ili ŝajnas esti samgepatridoj . . . Sed same plendos aŭtoroj, kiuj publikigis siajn librojn svede aŭ dane.“⁵ (8)

Donckermann atentigas ĉi tie pri la problemo de grandaj kaj malgrandaj nacioj kaj lingvoj. La malpli grandaj estas nature devigataj ekuzi la lingvon de la pli grandaj, ĉar la pli grandaj sufiĉas por si mem kaj simple ne bezonas interesiĝi pri la malpli grandaj. Ĉi tiu estas nur unu el la motivoj, pro kiuj Donckermann konkludas, ke unu komuna lingvo inter erudiciuloj tamen estas bezonata.

2.5. Plej bone estos iri la mezan vojon

„Sed nun estas demando, kion ni faru en situacio tiom sendecida? Ni ekiru, ankaŭ ĉi-okaze, la mezan vojon, kiu ja plej ofte estas la plej bona. Miaopinie do, la patruja lingvo devas esti ĉiam pli kaj pli kultivata. Samtempe ĝi servu al la edukado kaj amuzado de homoj ĉiurangaj kaj ĉiuaĝaj. Sed ne malpli oni devas atenti pri tio, ke la komuna lingvo de erudiciuloj ne ekskutimiĝu, nek ĉesu esti uzata por disvastigi la pli altan sciencon en ĉiuj regionoj de la Tero. Tio ĉi ŝajnas al mi atigebla, se la regnoj de ambaŭ lingvoj ricevos siajn proprajn limojn.“⁶ (15-16)

⁴ Quis vero non vidit, quantum et in bello, et in pace Francici sermonis propagatio isti nationi saepius attulerit praesidii et adjumenti? Francos enim huic facilitati, qua ubique gentium intelliguntur, non minus, quam ingenii dexteritati frequentes ac paene incredibiles armorum successus debere equidem putaverim. Parum quidem abfuit, si non unanimi Regum Nationumque virtute Corsicanus iste Dominator fuisset oppressus, quin subjecti populi ad publica negotia peragenda Francicam linguam adhibere coacti fuissent.

⁵ . . . non raro accidit, ut quae in quovis doctrinarum genere, v. c. *Belgice* prodeunt scripta, quamvis egregia, peregrinis quasi non scripta habenda sint. Quod autem Germaniae eruditi ea fere negligere solent, mirum videtur, quum nullum dubium sit, quin hi, si velint, Belgicam linguam tam facile discere possint, quam Belgae Germanicam. Harum enim linguarum tanta est convenientia, ut sorores videantur germanae . . . Sed eadem erit querela auctorum, qui Suecice ac Danice libros vulgaverunt.

⁶ Jam vero quaeritur, quid in re tam ancipiti fieri oporteat? Mediam viam, quippe plerumque optimam, etiam hic ingrediamur. Id scilicet agendum puto, ut patria lingua magis in dies excolatur, ac simul omnis ordinis atque

Interesa afero estas, kiel Donckermann difinas la limojn. Ni devas daŭre memori, ke la kadro de lia pensado estas scienco kaj erudicio. Do, kompreneble, el lia vidpunkto internacia lingvo ne necesas inter homoj troviĝantaj ekster tiu kadro. Donckermann proponas tri fakarojn (ni lasu nun la demandon, pri kiuj fakoj temas en ĉiu aro kaj kial) laŭ tio, kiu lingvo devus esti uzata en ĉiu unuopa aro. Je unu flanko troviĝas fakoj, kiuj devas esti pritraktataj ekskluzive en la latina, je la alia flanko tiuj, kiuj plej bone funkcias etnalingve. Meze de ili ekzistas grupo da disciplinoj, en kiuj allaseblas kaj la latina kaj la etna, laŭ la kapablo de instruistoj (estas ja pli bone instrui en ĝusta gepatra lingvo ol en malĝusta latina). Grave tamen estas ke, laŭ Donckermann, valoraj novaĵoj en ĉiu ajn fako estu publikigitaj en la komuna lingvo de erudiciuloj:

„Se iu deziras, ke io atingu la universalan komunumon de erudiciuloj aŭ estu komprenata de posteuloj, tiu verku ĝin latine aŭ zorgu pri ĝia traduko en la latinan.“⁷ (25)

La dulingva modelo proponita de Donckermann multflanke similas la aktualan situacion en la mondo. Se ni pensas pri la akademia medio, la angla fakte plenumas la rolon, kiun la Belgia latinisto sopiris por la latina. Ja kelkaj sciencaj fakoj jam entute rezignis publikigi alilingve ol angle. Multloke universitatoj agas dulingve, uzante kaj la lokan kaj la anglan lingvojn. Kaj fakte validas, ke „se iu deziras, ke io atingu la universalan komunumon de erudiciuloj,“ tiu verku ĝin angle aŭ zorgu pri ĝia traduko en la anglan. Pri la dua parto de la postulo de Donckermann – nome pri la deziro esti „komprenata de posteuloj“ – oni vere apenaŭ zorgas hodiaŭ. Tamen ĝuste tio ĉi estas la diferenco, kiu dividas la hodiaŭan dulingvan ordon disde tiu, kiun imagis Donckermann. Ne temas strikte pri la esprimo „komprenata de posteuloj“, estus anakronisme apliki ĝin laŭvorte al la nuntempo. Temas fakte pri la „morteco“ kaj „neŝanĝebleco“ de la latina kiel interlingvo. Denove venas la demando: Kion ĝi signifas kaj kiel ĝi rilatas al la problemo de natureco, planiteco kaj artefariteco de lingvoj? Cetere, krom la angla ni ja havas ankaŭ Esperanton. Ankaŭ ĝi bone funkcias en la dulingva modelo, kaj fakte ĝi jam funkcias tiel, sed sur tute aliaj terenoj. Finfine, Donckermann, kiel ni vidis, elektis la latinan ĝuste pro manko de iu nova, pli facila, elpensita lingvo. Do ŝajnas ke, kadre de lia pensado, tiu „neŝanĝebleco“, tiu „komprenateco“ flanke de posteuloj, kiu esence apartenas al interlingvo, ne nepre ligiĝis al antikveco.

2.6. Kiel povos funkcii la komuna lingvo?

Por bone kompreni la aferon, ni devas scii, ke en tiu tempo, kiam Donckermann verkis sian traktaĵon, la latina estis plu uzata nur en kelkaj apartaj lokoj kaj sferoj. Kaj lia parola uzado estis ankoraŭ pli granda raraĵo. Do, nature, la unua zorgo de Donckermann rilate al la komuna uzo de la latina estis, ke erudiciuloj kapablu paroli latine:

„Ekzerci sin en latina parolado estas ege grave ankaŭ pro tio, ke tiumaniere povos restariĝi la ligo, per kiu erudiciuloj de ĉiuj nacioj estis iam ligitaj. Mi opinias, ke efektiviĝi tion estas des pli necese, ju pli ofte mi rimarkas, ke kiam kunvenas instruituloj de diversaj nacioj, unu el ili ne konas iun ajn modernan lingvon krom

aetatis hominibus cum docendis, tum delectandis inserviat; nec minus cavendum esse, ne communis eruditorum sermo obsolescat, neque ad interiorem subtilioremque doctrinam per omnes terrae regiones propagandam usurpari desinat. Quod effici posse mihi videtur, si utriusque linguae regnum suis circumscribatur finibus.

⁷ . . . quod quisque ad universam eruditorum Civitatem permanere, aut posteritatem intellegere cupiat, Latino sermone literis mandet vel mandandum curet.

la sia, nek la alia posedas la latinan suficiē, por ke li kuraĝu ekuzi ĝin por interparolo.“⁸ (26)

Ni vidas, ke Donckermann konceptis ne nur literaturan, sed ankaŭ parolan komunumon. Li tamen konsciis pri grava malfacilaĵo ĉi-kampe. Temas pri la problemo de etnodevenaj apartaĵoj, kiujn ĉiu parolanto enportas en la komunan (internacian kaj transtempan) lingvon:

„Imagu, ke kunvenis al unu loko eminentaj latinistoj el Italio, Francio, Anglio, Germanio kaj Nederlando, kaj ĉiu el ili elparolas latinajn vortojn tiel, kiel li kutimas, sekvante la propralandan manieron prononci la literojn. Ĉu iu, kiu estas sensperta pri la latina kaj ne scias pri tiuj diferencoj, se li aŭdus ilin babilantaj, ĉu li kredus, ke ili ĉiuj parolas la saman lingvon? Ĉu la instruituloj mem, se ili volus iome profiti de tia kunveno, ne estus devigitaj interparoli signe aŭ skribe kiel mutuloj, aŭ, alternative, interkonsenti pri sammaniera prononco de la latinaj sonoj?“⁹ (27)

Donckermann proponas solvi la problemon per organizado de internaciaj latinlingvaj kunvenoj de erudiciuloj. En tiuj, krom faka interŝanĝo, povus ekesti ne nur la konsento pri prononco, sed la tuta lingvo povus esti purigita de „barbarismoj“. Donckermann eĉ sugestas, ke tiaj kunvenoj estus tre oportunaj okazoj por eldonistoj kaj librovendistoj, do por interŝanĝo de fakaj publikaĵoj. Tute aparte grava afero por li estas, ke en tiuj kunvenoj povus esti pridiskutataj demandoj terminologiaj (ĉiam aktuala problemo de neologismoj) kaj fakte eĉ povus esti kreata terminologia vortaro. La paralelo kun la universalaj E-kongresoj, la lingva komitato kaj la libroservo estas okulfrapa. Cetere, Donckermann konsciis pri tio, ke parola uzado de maldenaska interlingvo nepre okazigos denskulajn interferojn, kiujn li kadre de sia nociaro rigardis kiel infektiĝon kaŭzitan de malbona uzo. Jen kiel li solvis ankaŭ ĉi tiun problemon:

„Sed tiu malvirteco, je kiu oni kutime infektiĝas pro la malbona uzo de parolantoj ne minacos estiĝi en la kunvenoj de viroj eminente posedantaj la latinan kaj devenantaj de diversaj nacioj. Ĉar la idiomoj, kiujn ĉiu el ili transigos de sia lingvo al la latina parolado, estos rimarkitaj de aligentanoj des pli facile, ju pli vaste iliaj lingvoj diferencas unu de la alia.“¹⁰ (29)

Ĉi tiu rimarko de Donckermann ŝajnas esti tre sagaca el interlingva vidpunkto. Ĉar tio, pri kio li parolas, estas fakte iuspeca gramatika memreguliĝo de interlingvo far parolkomunumo. Tiu diferenco de diverslingvaj idiomoj fakte ebligas estiĝon de esprimigamo, ene de kiu la

⁸ Latina autem loquendi exercitatione etiam propterea maxime opus est, quod sic restitui poterit vinculum, quo cunctarum nationum eruditi quondam inter se colligabantur. Quod eo magis efficiendum esse arbitror, quo saepius animadverterim viros doctos diversarum nationum congregientes, quorum alter praeter popularem sermonem nullum hodiernorum, nec alter Latinum sermonem satis callebat, ut eo ad colloquendum uti auderet.

⁹ . . . finge, viros Latine perquam doctos ex Italia, Francia, Anglia, Germania atque Hollandia oriundos, in eundem locum convenisse, singulos domestica appellandarum literarum ratione, ut solent, Latinas voces proferentes. Quis Latinae linguae rudis hujusque diversitatis ignarus, quum eos audiret confabulantes, crederet, eadem lingua illos omnes uti? Nonne illi ipsi viri docti, si ex tali congressu aliquid vellent capere emolumenti, vel instar mutorum signis, aut literis inter se colloqui, vel de linguae Latinae vocibus eodem modo eodem modo efferendis transigere deberent?

¹⁰ Verum illa vitiositas, quae ex perverse loquentium consuetudine contrahi solet, a Virorum Latine peritissimorum atque ex diversis nationibus congregatorum conventu non metuenda erit. Quas enim ex sua quisque lingua dicendi formulas in Latinam orationem transtulerit, illae animadvertentur ab alienigenis eo facilius, quo magis eorum sermones discrepant.

diverslingvanoj povas interkompreniĝi. La limoj de tiu gamo estas difinitaj per malkompreno. Ĉi tiu lasta citaĵo, kune kun la supraj pensoj pri internaciaj kunvenoj, evidentigas al ni mirindan fakton: Donckermann fakte sugestas, ke la solvo de problemoj nepre okazontaj lige al intergenta uzado de la komuna lingvo troviĝas ne en teorio, sed en praktiko. Kia moderna sinteno!

3. Konkludo

Ĉi tiu eta kontribuero de novepoklatina filologio al la kampo de pensado pri interlingvo celis aludi la vastajn eblojn kaŝitajn en komparaj esploroj pri la novepoka latino kaj Esperanto. Ili lumigas unu la alian. La unua povas esti „*magistra*“ por la dua. Ĉi tiu, siavice, povas esti „*interpretas*“ de la unua. Kaj se ni rigardas esperantan kulturon kiel interkulturon, la multjarcentaj interrilatoj de la latina kaj etnaj lingvoj disponigas al ni vere riĉegan materialon por kompreni la rilatojn inter etnaj lingvoj kaj Esperanto, kiaj ili estas kaj kiaj ili povus esti.

Bibliografio

- Donckermann, F.H.L. 1826. *Commentatio de hodierno linguae Latinae usu in literis doctrinisque tradendis*. Lugdu, ni Batavorum: Apud S. et J. Luchtmans, Academiae Typographos, 31 p.
- Frank-Barandovská, Vera 2017. La latina kiel intelingvo kaj kiel planlingvistika fonto. In: *Premier colloque d'interlinguistique. Contributions*, red. Tazio Carlevalo, deuxième édition. La Chaux-de-Fonds: CDELI. 19-29.
- Zavarský, Svorad 2007. Dematur nobis Latina cultura, videbimus quid erimus! Obdobie národného obrodzenia z pohľadu latinskej filológie. *Slavica Slovaca* 42/2: 124-130.
- Ijsewijn, J. & Sacré, D. 1993. The Ultimate Efforts to Save Latin as the Means of International Communication. *History of European Ideas*, Vol. 16, No. 1-3: 51-66.
- Sylvos, Françoise 2005. L'Europe latiniste de l'abbé Olmo (1816-1824). *Travaux & documents*, Université de La Réunion, Faculté des lettres et des sciences humaines, *Travaux & Documents "Uglossies"*. pp. 98-109.